

Uns ocells de pau, innocència i anarquia, per Júlia Costa

Júlia Costa, mestra, humanista i escriptora

Las 'Pajaritas' del Clot

A la Rambla del Clot es poden veure, a cantó i cantó, dues estàtues encarades, dos ocells de paper reconvertits en monument. És aquest un monument amb una història relativament breu, però complexa. Aquestes *Pajaritas*, car aquest és el nom de l'escultura, són una rèplica de les que l'any 1929 es van instal·lar al parc Miquel Servet, d'Osca, obra de Ramón Acín Arquilué, escultor, pintor, pedagog, activista social, anarquista pacifista i moltes coses més. Malgrat l'autoria d'un personatge tan rellevant, les pobres *Pajaritas* han estat objecte d'atacs diversos.

El seu origen, a Barcelona, es remunta als anys noranta, quan s'acostaven les festasses olímpiques i la ciutat s'havia de *posar guapa*. En aquella època es van fer moltes despeses exagerades en tota mena de coses, també en ornaments monumentals per a tots els gustos. Per damunt d'aquelles despeses es va estendre una boira de connivències i l'èxit de l'esdeveniment i la seva mitologia posterior va esborrar les petges de les corrupteles.

El veïnat del Clot volia un Colom de la Pau, a la seva nova Rambla, però els preus eren alts i no els arribava el pressupost. A l'ajuntament de l'època hi havia un parell d'aragonesos d'Osca, ciutat on va néixer i morir Ramón Acín, un dels quals nét de l'artista. Una filla de Ramón Acín, Katia, també artista, amb força vincles amb Catalunya, i de qui parlarem més endavant, ja havia fet donació de l'escultura a l'ajuntament. Tot plegat va aconseguir que per una sèrie de felices coincidències, lligades, potser, a la manca de diners, les boniques *Pajaritas* acabessin esdevenint una icona de la Barcelona Olímpica i molt estimades per la gent del Clot. No se sap quina mena de monument es podia haver endegat de tenir més diners. Un gat vell i cínic com Talleyrand, ja deia que s'evitaven molts disbarats a causa de la manca de diners.

La rèplica de les *Pajaritas* d'Osca es va situar al seu indret actual, no sense reticències, tant per part dels qui volien quelcom més convencional i més semblant a un colom de la pau canònic, com pels que volien una cosa més avantguardista. Més d'un va pensar, així mateix, que eren obra d'algun excèntric escultor contemporani. El fet és que van acabar per pertànyer a la gent i per passar a formar part de l'entrançable paisatge urbà dels barris remodelats.

El monument original, el d'Osca, també va passar per alts i baixos però avui es troba en un entorn molt bonic i es considera patrimoni de la ciutat. Acín el va anomenar *Fuente de las Pajaritas* i es va situar en un racó destinat als infants, ja que el simbolisme infantil va ser el que l'autor va voler accentuar, en aquells anys d'esperances. Es trobava en una zona situada a prop de l'Escola de Magisteri, on l'autor havia donat classes.

Una de les *Pajaritas* del Clot porta una placa amb el primer article de la Declaració Universal dels Drets Humans. Les bones i pacífiques intencions del monument, que avui, a més de fer referència a la infantesa evoca la pau i ens recorda que existeix un anarquisme pacifista, fa bonic i és part de l'eclèctica ànima barcelonina, sense evitar que ens el pintessin, primer de groc, amb els llacets corresponents al peu, i després de bandera de l'estanc, com en dèiem, abans, de l'espanyola oficial. Els iconoclastes arrauxats de tot el ventall ideològic em temo que sabien ben poca cosa de Ramón Acín, la seva vida i la seva mort.

La dona de Ramón Acín era d'origen català, el monument es va exposar en forma de maqueta a les Galeries Dalmau, abans d'inaugurar-se, el 1929. Tant el pintor com les seves filles van tenir vincles i relacions diverses amb Barcelona i Catalunya en general. Les identitats haurien de sumar, més que no pas restar. Miquel Servet, que dona nom al parc d'Osca on es troba el monument original, va ser un

home complex i difícil, però la seva horrible mort, a causa de la puresa calvinista intransigent, n'ha fet un mite i un símbol i evidencia on pot arribar la *barbàrie culta*.

Ramón Acín, pintor, escultor, pedagog, anarquista

La primera vegada que vaig sentir parlar d'Acín va ser amb motiu de la inauguració del monument, en aquell principi dels anys noranta que avui ja sembla la prehistòria. A Huesca-Osca, avui, es poden trobar galetes amb representacions del monument, que reben el nom de *pajaritas*. Ignoro si alguna pastisseria del Clot ha copiat la idea, estaria d'allò més bé que fos així.

Ramón Acín és molt més que l'autor del monument del Clot, és clar. Va néixer l'any 1888, a Osca, i va morir, assassinat de forma brutal pels franquistes, l'agost de 1936. La seva dona seria afusellada uns quinze dies després. Acín va ser pintor, escultor, periodista i pedagog, un bon home, amb unes fortes conviccions anarquistes. Des de petit va tenir aficions artístiques i va assistir a classes de dibuix amb un pintor d'Osca, Félix Lafuente. Va estudiar a l'Institut d'Osca i va iniciar la carrera de Química a Saragossa, però la va abandonar aviat. L'any 1909 hauria d'haver anat a servir a l'exèrcit però se'n va lliurar pel fet que els seus pares tenien més de seixanta anys.

Després d'una estada a Madrid va decidir dedicar-se al dibuix i la pintura de forma exclusiva, va publicar il·lustracions a la premsa, en programes de festes majors i revistes humorístiques. L'any 1912 es va fer càrrec de la secció de *Notas Humorísticas* del *Diario de Huesca* on firmava com Fray Acín. Va col·laborar aviat amb la premsa progressista, amb textos i dibuixos més compromesos.

L'any 1913 es va instal·lar a Barcelona, gràcies al seu amic Àngel Samblancat, i va fundar el diari setmanal *La Ira*, subtítulat amb el contundent nom de *Órgano de expresión del asco y la cólera del pueblo*. En el primer número va publicar un escrit punyent contra la guerra del Marroc que portava per títol *Id vosotros*, i, en el segon número una dura crítica contra l'estament eclesial, cosa que comportaria presó per als redactors de la publicació i la clausura del diari.

Acín va alternar la seva residència entre Madrid, Toledo i Granada i l'any 1916 aconseguiria una plaça de professor interí de dibuix a l'Escola Normal d'Osca. L'any 1917 va aprovar les oposicions i va aconseguir, a la mateixa Escola, la plaça de professor numerari de dibuix.

L'any 1919, amb altres companys, van fundar la revista *Floreal*, que es publicaria fins a l'any 1920 i va col·laborar en el setmanari lleidatà *Lucha Social*, dirigit per un seu amic, Joaquín Maurín. L'any 1919 va anar com a delegat sindical de l'Alt Aragó al II Congrés de la CNT. L'any 1922 va fer la seva primera obra en fang, un bust de Luis López Allué, que més endavant es va fondre en bronze. Va obrir una acadèmia particular de dibuix, a la qual assistirien alumnes destacats, com l'escultor José María Aventín. L'any 1923 es va casar amb Conxita Monràs. Va publicar un llibre sobre les curses de braus, a les quals era afeccionat i l'octubre de 1923 va néixer la seva filla Katia.

Al *Diario de Huesca* va publicar, el 1924, un article reclamant l'indult per un seu amic, Juan Bautista Archer, escriptor i dibuixant condemnat a mort per la dictadura de Primo de Rivera, cosa que li comportaria presó durant uns dies. L'any 1925 va projectar el monument al geòleg regeneracionista Lucas Mallada i aquell mateix any va néixer la seva segona filla, Sol. Va fer un viatge a París, on contactaria amb les avantguardes artístiques i es reuniria amb Buñuel, amic seu. L'any 1927 va presentar, a Osca, una conferència de Gómez de la Serna sobre Goya. L'any 1928 faria l'escultura de *las Pajaritas*.

L'any 1929 va exposar a les Galeries Dalmau de Barcelona. L'any 1930 es va produir la sublevació de

Jaca, Acín hi estava involucrat i es va haver d'exiliar a França. Amb la República tornaria a Osca per ocupar de nou la seva càtedra a la Normal. L'any 1931 assistiria al III Congrés de la CNT a Madrid, i faria una exposició en aquesta ciutat. Pel desembre d'aquell any va tenir la sort de guanyar el premi de la loteria de Nadal i amb una part d'aquells diners va finançar la pel·lícula sobre las Hurdes, del seu amic Buñuel, a qui havia dit, en broma, que li pagaria aquella realització si li tocava *el gordo*. Aquesta anècdota ha estat recollida en una pel·lícula d'animació recent, sobre el director de cinema: *Buñuel en el laberinto de las tortugas*.

L'any 1933 seria empresonat en diferents ocasions a causa de la seva activitat política. L'estiu de 1935 participaria al *Congreso de la Técnica de la Imprenta en la Escuela*. Ramón Acín va ser un gran promotor i divulgador de la pedagogia de Celestin Freinet. La nit del 18 de juliol de 1936, amb d'altres persones, es va dirigir al Govern Civil per demanar armes i enfrontar-se al cop d'estat, però el governador li va assegurar *que tot estava controlat*. L'endemà entraven els feixistes a la ciutat, Ramón Acín es va amagar al seu domicili fins a primers d'agost però en sentir que maltracten la seva dona es va entregar, va ser afusellat a les tàpies del cementiri d'Osca aquell mateix dia. Disset dies després afusellarien la seva dona, amb altres republicans de la ciutat.

Després d'uns anys de silenci la figura d'Acín ha estat reivindicada i recuperada, sobretot a Osca i l'Aragó. S'ha donat el seu nom a associacions i espais i el Museu Pedagògic d'Aragó té una secció permanent dedicada als seus projectes educatius.

Katia Acín Monras

Katia Acín (1923-2004), la filla gran de l'artista i pedagog va ser una artista plàstica rellevant, va treballar el gravat, la pintura i l'escultura, tot i que per les circumstàncies polítiques i socials que li va tocar viure no va poder desenvolupar aquestes activitats, plenament, fins als seus darrers quinze anys de vida.

Ella i la seva germana, Sol, havien nascut en una família liberal, d'ambient cultural i artístic, el pare pintava, la mare tocava el piano, la casa era oberta a gent de tota mena, estudiants, obrers, artistes. La guerra i l'assassinat dels seus pares va acabar amb aquell món i les dues nenes, de 13 i 11 anys van anar a viure amb uns seus oncles paterns, a Jaca. Va haver de canviar el seu nom, fins i tot, pel d'Ana Maria. En acabar la guerra va tornar a Osca, va fer el batxillerat i va estudiar Filosofia i Lletres a Saragossa, en l'especialitat d'Història Medieval.

Es va casar amb l'advocat Federico García Bragado, un home conservador però d'idees obertes, amb qui tindria cinc fills. L'any 1963 va decidir treballar com a professora, animada pel seu marit va guanyar unes oposicions i va obtenir una plaça a l'Institut de Binéfar, als quaranta-dos anys. Allà es va implicar en la vida cultural de la ciutat i va fundar un grup de teatre.

Es va quedar vídua l'any 1977 i, amb els fills ja grans, es va traslladar a Las Palmas de Gran Canària, amb una plaça de catedràtica, fins a la seva jubilació. Una vegada jubilada va reprendre l'activitat artística. Es va llicenciar, a Barcelona, a la facultat de Belles Arts, en l'especialitat de gravat, als setanta anys. Tenia un estudi a Altafulla i va fer un gran nombre d'exposicions, algunes de les quals, a Barcelona. La seva germana Sol havia escrit poesia tot i que tan sols va publicar un volum, gràcies a l'amistat amb Anna Maria Moix. Sol va morir l'any 1998 i Katia el 2004. Van poder reivindicar l'obra i la vida del seu pare. A Osca existeix la fundació Ramón i Katia Acín, molt activa en el camp cultural i un punt de referència per a una ciutat molt bonica i amb molts valors artístics però que, tan sols per poder conèixer l'obra d'aquest interessant personatge, una víctima més de la guerra civil i de la barbàrie, ja paga la pena visitar.

Referències

Web de la *Fundación Ramón y Katia Acín*: <https://fundacionacin.org/>